

L'exemple lexicogràfic en el *Diccionari alemany-català* de Lluís Batlle i altres

Ferran Robles i Sabater (València)

■ 1 Introducció

L'exemple lexicogràfic ocupa des de fa temps un lloc destacat en les reflexions dels lingüistes dedicats a la recerca en l'adquisició i l'ensenyament de llengües. Des d'aquells que merament constaten que «ein lexikographisches Beispiel ist gut» (Hermanns, 1988: 161) o que «los ejemplos son una parte esencial de un diccionario» (Sánchez, 2002: 197) fins aquells que arriben al punt d'afirmar que «l'exemple est plus important que leur existence ldes

on and similar papers at core.ac.uk

provided by Repositori d'Objectes Digitals per a l'Ensenya

cionaris. Des que Rey-Debove (1971) dedicà un capítol del seu manual de lexicografia al tractament de l'exemple en els diccionaris francesos contemporanis, dins de la germanística s'han succeït els treballs centrats en aquesta qüestió amb, a priori, dues orientacions bàsiques: d'una banda, els adreçats a establir una teoria de l'exemple, amb paràmetres sobre la forma, la funció i els trets que caracteritzarien un «bon exemple» lexicogràfic (Hermanns, 1988; Harras, 1989); i, de l'altra, els dedicats a analitzar els exemples inclosos en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany (Neubauer, 1998; Abel, 2000; Köster / Neubauer, 2002). Resulta evident que aquestes postures no són excloents i que una primera aproximació a l'estudi del funcionament de l'exemple en els diccionaris alemany-català s'ha de bastir amb una fonamentació teòrica prèvia, que a dia d'avui no existeix. Aquest article vol ser un primer pas en aquesta direcció i explicar el tractament de l'exemple lexicogràfic en un dels diccionaris didàctics d'ús més habitual entre els catalanoparlants aprenents d'alemany com a llengua estrangera, el *Diccionari alemany-català* (en endavant, DAC) de Lluís Batlle i altres en la tercera edició revisada i ampliada del 2006. Atesa l'escassetat de treballs sobre lexicografia bilingüe d'aquestes llengües i el fet que l'exemple ha restat durant molt de temps en un segon pla dels estudis de lexicografia teòrica, serà convenient fer primer un repàs de com la tradició alemanya se

n'ha ocupat. A continuació, definirem quins són els trets característics dels diccionaris didàctics i, més concretament, del que ací utilitzem. I, per últim, analitzarem un corpus d'exemples del DAC i prestarem una atenció especial a tres aspectes de l'exemplificació lexicogràfica: a) el nombre i la freqüència d'aparició, b) la forma i c) la funció.

■ 2 L'exemple lexicogràfic en la tradició alemanya

El primer intent seriós de definir i caracteritzar l'exemple del diccionari no tingué lloc als països de parla alemanya, sinó que arribà de la mà de la lexicògrafa i semiotista Rey-Debove (1971), qui dedicà un capítol de la seva obra més emblemàtica a l'anàlisi detallada dels principals trets formals i semàntics de l'exemple. Fou la primera a identificar una sèrie de funcions inherents a la naturalesa de l'exemple lexicogràfic i n'establí una classificació dels tipus que, amb modificacions diverses, ha constituït la base per a aquelles que es fan servir en l'actualitat. El principal mèrit d'aquestes és haver posat de manifest la importància de l'exemple com a objecte d'estudi de la lexicografia teòrica i l'obligació d'adequar aquesta part essencial d'una entrada a les necessitats dels usuaris del diccionari. La definició del terme *exemple* és ja ben simptomàtica dels camins que seguirà la discussió científica posterior:

L'exemple est un élément de la microstructure défini par deux caractères nécessaires et suffisants: (1) C'est un énoncé qui contient le mot entrée. (2) Il est présenté de telle sorte qu'on le distingue comme mentionné à l'intérieur d'un texte en usage. (Rey-Debove, 1971: 258)

Quant a la forma de l'exemple, Rey-Debove també postula l'existència de tres variants principals: a) els sintagmes o *tronçons*, és a dir, mots en combinació sintagmàtica freqüent; b) la neutralització, un model d'ús del mot definit amb indicacions sobre la combinació sintàctica i semàntica d'aquest amb altres elements de l'oració; i c) el cúmul, mitjançant el qual el lexicògraf projecta un paradigma en l'eix sintagmàtic.

El primer autor alemany que es féu ressò dels treballs de Rey-Debove i reconegué la importància de l'exemple com a part de la microestructura del diccionari fou Wiegand (1977). Tot i que ell mateix no va arribar a dedicar cap treball de rellevància a aquesta qüestió, la seva afirmació sobre la necessitat de construir una teoria de l'exemple lexicogràfic marcà el començament d'una línia d'investigació que perdura fins als nostres dies:

Die Lexikographie benötigt eine Theorie des lexikographischen Beispiels. Diese muß zeigen, wie die bedeutungserläuternde [...] Funktion lexikalischer Paraphrasen systematisch durch Beispieltypen unterstützt werden kann. (Wiegand, 1977: 102)

El repte plantejat per Wiegand encara trigà una dècada a trobar una contestació, la qual arribà de manera gairebé simultània de la mà de Hermanns (1988) i Harras (1989). Hermanns fou el primer a plantejar obertament les tres qüestions bàsiques que s'han de tenir presents en qualsevol estudi sobre l'exemple: «was ein lexikographisches Beispiel ist, wozu ein lexikographisches Beispiel dient und was ein gutes lexikographisches Beispiel ist» (Hermanns, 1988: 161).

El tret fonamental de l'exemple, segons Hermanns, és sempre la funció d'aquest, és a dir, la finalitat que el lexicògraf pretén assolir en incloure'l en una entrada: «ein Beispiel ist ja immer ein Beispiel für etwas und zu etwas, ein Beispiel ohne Zweck wäre gar keins». Les principals missions que ha d'acomplir un exemple són, d'una banda, situar el terme definit dins d'un context d'ús representatiu i adient: «Ein lexikographisches Beispiel ist [...] ein Text oder Textfragment also, der oder das zum Lemma-Zeichen einen Kontext bietet» (Hermanns, 1988: 163); i, de l'altra, assenyalar quines en són les condicions d'utilització ideals: «ein lexikographisches Beispiel zeigt die Verwendung eines sprachlichen Zeichens» (Hermanns, 1988: 177).

Una altra aportació destacada d'aquest autor fou la de traslladar a l'àmbit de la germanística l'intens debat dels lexicògrafs francesos al voltant de l'adequació o no dels exemples inventats per l'autor del diccionari enfront dels exemples reals:¹ «Ein lexikographisches Beispiel ist immer ein Zitat; und entweder ist dieses Zitat authentisch, oder es handelt sich um ein fiktives Zitat» (Hermanns, 1988: 165).

Tanmateix, la proposta més original de Hermanns per estudiar l'exemple fou la fixació d'uns criteris que en regulen la creació i selecció o, en paraules d'aquest, «ein Katalog von Wünschbarkeiten in Bezug auf ein lexikographisches Beispiel» (Hermanns, 1988: 177), que formula a la manera de màximes. Les quatre màximes fonamentals són: «Ein Beispiel soll sprechend sein», «Ein Beispiel soll ansprechend sein», «Ein Beispiel soll echt sein» i «Ein Beispiel soll kurz sein» (Hermanns, 1988: 177). A més, cadascuna d'elles té un seguit de submàximes; així, per exemple, la primera n'engloba unes altres del tipus «Ein Beispiel soll das semantisch Prototypische eines Lemmazeichens zeigen», «Ein Beispiel soll tautologisch sein» o «Ein Beispiel sollte multifunktional sein» (Hermanns, 1988: 179).

1 Sobre la distinció entre exemples construïts i exemples citats, vegeu Martín (1989: 600–601).

Harras (1989) desplega la idea inicial de Wiegand d'una teoria de l'exemple lexicogràfic sobre la base dels seus dos components fonamentals: el descriptiu i el normatiu. El primer es refereix a la determinació de les relacions entre l'exemple i els altres constituents de l'entrada del diccionari, sobretot pel que fa al que cada part d'un article lexicogràfic aporta a la definició del significat del mot lematitzat. En l'opinió d'aquesta autora, l'exemple no només il·lustra el sentit d'una paraula, sinó que té un paper fonamental en la definició mateix:

Diese Einsicht hat auch zur Folge, daß man die Aufgabe, einem Benutzer die Bedeutung eines Wortes zu erklären, nicht allein der Bedeutungserläuterung zuschreibt, sondern letztlich dem gesamten Artikel, der durch das entsprechende Stichwort eingeleitet wird. (Harras, 1989: 608)

El component normatiu, per la seva banda, té la missió d'establir els trets que ha de posseir un «bon exemple»:

Die normative Komponente einer Theorie des lexikographischen Beispiels besteht wesentlich in einem Szenario für mögliche Entscheidungsprozesse bei der Auswahl von Gütekriterien für ein lexikographisches Beispiel. (Harras, 1989: 608)

Segons aquesta autora, per bé que la manera idònia de representació de l'ús d'un mot sempre serà aquella que resulti més adient al destinatari del diccionari i als seus propòsits,² és possible sistematitzar les exigències que ha d'atènyer un exemple perquè pugui considerar-se adequat:

Ein gutes lexikographisches Beispiel zeigt [...] prototypische Eigenschaften des Gegenstands/Sachverhalts, der mit dem jeweiligen Stichwort bezeichnet wird [...] Gute lexikographische Beispiele [...] stellen Kollokationen dar [...] stellen Beispielsätze oder Zitate dar [...] enthalten Ausdrücke, die sinnverwandte oder Gegensatzwörter des Stichworts darstellen [...] zeigen einen charakteristischen Aspekt des Umgangs mit dem bzw. der Einstellung zum Gegenstand/Sachverhalt, der mit dem Stichwort bezeichnet wird [...] dokumentieren Redeweisen, die für eine Textsorte typisch sind, in der das Stichwort charakteristischerweise verwendet wird [...] sind metakommunikativ und dokumentieren Einschätzungen zum Gebrauchswert eines Stichworts [...] sind exempla „in contrario“. (Harras, 1989: 611–613)

Un darrer aspecte important de la teoria de Harras (1989: 608) consisteix a identificar tres tipus d'exemple diferents: a) aquells que informen sobre el funcionament sintàctic d'un lema, b) els que en donen indicacions

2 «Die Darstellung solcher Szenarien ist von praktischen Zweckbestimmungen wie Adressatenbezug und Typenzugehörigkeit von Wörterbüchern abhängig» (Harras, 1989: 608).

sobre la combinació amb altres termes en relació sintagmàtica per formar col·locacions o locucions i c) exemples en forma d'oració que corresponen bé a frases inventades pel lexicògraf o bé a cites textuales autèntiques.

Dins l'àmbit de la lexicografia pedagògica, el primer que va escometre en detall el problema del tractament de l'exemple fou Zöfgen (1994). Aquest autor criticà en els seus treballs l'escassa atenció que havia rebut l'exemple en la discussió teòrica sobre els diccionaris per a aprenents estrangers i subratllà reiteradament la importància dels exemples en els diccionaris orientats a l'ensenyament de segones llengües. En la seva opinió, és justament en aquesta mena d'obres on la forma clàssica de la definició ha demostrat ser menys eficient, sobretot en la caracterització dels mots difícils de descriure o en la circularitat en què habitualment incorrem quan definim un mot. Així, en els casos en què la definició resulti insuficient o incompleta, l'exemple haurà d'ajudar a descriure'n el significat.

Zöfgen (1994: 186–190) atribueix a l'exemple lexicogràfic tasques relacionades amb l'explicitació dels aspectes semàntics, sintagmàtics, sintàctics i pragmaticosituacionals que afecten el funcionament del terme clau que l'exemple il·lustra. Els exemples proporcionen, d'aquesta manera, informacions relacionades tant amb el significat com amb el context interlingüístic i extralingüístic d'un mot.

És destacable la insistència contínua de Zöfgen en la idoneïtat dels exemples en forma d'oració, així com la reticència d'aquest a donar l'estatus d'exemple a qualsevol altra mena de construcció que acompanyi una definició i n'il·lustri la utilització del lema. Tanmateix, Zöfgen accepta la decisió de molts lexicògrafs de prescindir dels exemples en forma d'oració per raons d'economia espacial; en el seu lloc, aquests autors opten per la «Illustration von Verwendungsweisen des Stichworts in Form einer infinitivischen Kontextualisierung» (Zöfgen, 1994: 185). Al capdavant, el requisit indispensable d'un bon exemple és que presenti el terme definit dins d'un context d'ús significatiu: «Äußerungen [...] bei denen das monosemierte Lemma-Zeichen in einem semantisch relevanten Kontext gezeigt wird» (Zöfgen, 1994: 184).

L'any 1998, Neubauer dedicà un dels pocs articles existents que s'ocupa específicament del tractament de l'exemple en un diccionari didàctic de la llengua alemanya, el *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (en endavant, LGDaF). En aquest estudi, i després de constatar que autors com Hermanns, Zöfgen o Harras ja havien donat complida resposta a la necessitat plantejada per Wiegand d'elaborar una teoria sobre l'exemple lexicogràfic, Neubauer alertà sobre la manca d'estudis específics que abor-

din la validesa dels criteris en què els seus predecessors basaren les propostes per estudiar els exemples dels diccionaris didàctics. Neubauer (1998: 247–248) relativitzà la importància donada per altres autors a la distinció entre els exemples presos de corpus que reflecteixen usos reals de la llengua i els exemples creats *ad hoc* per l'autor del diccionari. En la seva opinió, l'únic factor que determina l'acceptabilitat o no d'un exemple en un diccionari per a aprenents d'una llengua estrangera és que acompleixi la funció (d'altra banda, ja expressada per Harras i Hermanns) d'aportar dades sobre el significat del terme lematitzat. No obstant això, Neubauer reconeix el valor que podrien tenir els exemples presos de corpus representatius de l'alemany contemporani per proporcionar informació sobre el context sintàctic d'una paraula i, en particular, per il·lustrar casos concrets en què l'aprenentatge de la utilització adient d'un mot es veu obstaculitzat per raons de caire sintàctic. A fi de precisar quins tipus de dades sobre els mots lematitzats es troben recollits en les entrades del LGDaF, Neubauer n'analitza els exemples des de quatre perspectives diferents. Des del punt de vista sintàctic, Neubauer identifica en el LGDaF errors que explica com la conseqüència de l'excessiva dependència d'aquest diccionari respecte de la tradició lexicogràfica monolingüe anglosaxona. Així, cal entendre la indefinició respecte de determinats casos de declinació o recció que solen motivar molts dels dubtes lingüístics dels aprenents d'alemany com a llengua estrangera i que no poden ser resolts inequívocament mitjançant les entrades del LGDaF. Segons Neubauer (1998: 249), la sintaxi dels exemples lexicogràfics ha d'estar didàcticament motivada i ha de mostrar el grau de variació necessari per aclarir formalment els dubtes dels usuaris:

Im einem deutschsprachigen Lernerwörterbuch (müssen) die Beispiele aus syntaktischer Perspektive motiviert variiert werden, wenn es dem DaF-Unterricht oder auch den nachschlagenden Autodidakten helfen soll.

Des del punt de vista lèxic, Neubauer (1998: 250) critica que en el LGDaF no se segueix el principi d'utilitzar en els exemples «einen einfachen und verständlichen Wortschatz». Així, assenyala diversos casos en què les paraules que acompanyen el mot lematitzat no tenen una entrada pròpia al diccionari, tot i que hauria estat possible construir el mateix exemple en fer servir un terme sinònim i equivalent d'ús habitual en la llengua, el qual sí que es troba recollit en el diccionari. A més, Neubauer insisteix en la necessitat que el vocabulari emprat en els exemples reflecteixi el coneixement del món d'un individu mitjà i, per aquesta raó, censura

oracions del tipus «Der Geysir jagte haushohe Fontänen aus dem Boden» com a il·lustració del significat de l'adjectiu *haushoch*, que hauria resultat més accessible a l'aprenent estranger mitjançant un exemple com ara «Der Sturm verursacht haushohe Wellen auf dem Meer» (Neubauer, 1998: 251).

Des del punt de vista de la informació enciclopèdica, aquest autor deixa constància de les ocasions en què el LGDaF comet un excés en introduir dins els seus exemples uns continguts culturals, polítics, socials, etc., que no solen restar a l'abast de l'aprenent mitjà. Igualment, la tendència a l'eurocentrisme observada no només en aquest sinó en la pràctica totalitat dels diccionaris d'alemany com a L2 es fa palesa en les al·lusions a referents històrics, geogràfics o científics que podrien no tenir cap rellevància per als usuaris en funció del seu origen.

Finalment, des del punt de vista de la informació sobre la cultura germànica, Neubauer alerta sobre la confusió a què pot conduir una excessiva adhesió dels exemples a aspectes específics de la vida i la societat alemanyes que, sovint, únicament serveixen per relativitzar el sentit d'un determinat terme o expressió o que exigeixen un coneixement desmesurat de la història i la civilització europea i germànica per part de l'aprenent.

En un treball més recent, Abel (2000) ha tornat a ocupar-se del tractament de l'exemple en la lexicografia per a estrangers; concretament, a partir de les entrades d'un diccionari de vocabulari bàsic per a aprenents adults d'alemany com a L2 a la regió autònoma italiana del Tirol Sud. En la seva opinió, l'exemple del diccionari té un important paper en l'adquisició activa del vocabulari:

Damit der Benutzer eines Wörterbuches seinen aktiven Wortschatz erweitern kann, braucht er bestimmte Informationen zu den einzelnen lexikalischen Einheiten. Diese Informationen betreffen die Bedeutung, die Form und die Verwendung. (Abel, 2000: 163)

Seguint els seus predecessors, Abel distingeix dues funcions bàsiques en la utilització del diccionari bilingüe: proporcionar informació sobre el significat d'un mot i donar indicacions sobre el seu ús. Per assolir la primera, el lexicògraf es pot servir de tres mitjans: les equivalències del mot definit en la llengua meta, els possibles sinònims i antònims, i els exemples. Quant a les instruccions sobre l'ús d'un mot, cal seleccionar els exemples de manera que en resultin representatius de la utilització i dels contextos característics, que l'aprenent d'una llengua estrangera no sap reconèixer d'una manera intuïtiva: «So helfen sie dem Lerner ein Wort in den aktiven Sprachschatz aufzunehmen. Außerdem kann er nach dem vorgegebenen Muster ähnliche Sätze bilden» (Abel, 2000: 165).

Pel que fa a la informació que ha de presentar l'exemple sobre el contorn del mot definit, aquesta autora distingeix tres nivells de descripció: a) el pragmàtic, que proporciona dades sobre situacions, contextos, registres, etc., en què es pot fer servir el mot lematitzat; b) el sintagmàtic, que indica les combinacions més habituals del mot definit amb uns altres lexes bé en associació lliure o bé formant col·locacions, locucions o proverbis; c) el sintàctic, que dóna compte de les restriccions estructurals que afecten el lema.

Finalment, resulta interessant la distinció que Abel estableix sobre l'existència de tres nivells en la descripció de la forma dels exemples (l'extensió, la selecció del vocabulari i l'estil) i el seu llistat de requisits que ha d'acomplir un exemple destinat a ser inclòs en un diccionari bilingüe de L2, entre els quals en destaca tres: primer, la necessitat que l'exemple sigui un reflex de situacions de vida reals i, per tant, tingui una intenció primordialment comunicativa; segon, que documenti qualitats prototípiques de l'objecte designat pel terme lematitzat; i, tercer, que faci al·lusió a maneres d'expressió típiques de situacions o gèneres textuais en què el lema definit és d'ús habitual.

Citarem, per últim, l'aportació més recent de la lingüística alemanya al tractament de l'exemple en els diccionaris didàctics. Es tracta d'un article de Köster i Neubauer (2002) sobre els exemples del *De Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*, en el qual els autors traslladen a l'anàlisi de les entrades d'aquesta obra tot el que ja havia apuntat Neubauer (1998) sobre el contingut lèxic, sintàctic i cultural dels exemples lexicogràfics.

■ 3 El diccionari didàctic i l'exemple

El tret bàsic que determina la forma i la funció d'un diccionari és el tipus d'usuari a què s'adreça. A través d'aquest paràmetre, el lexicògraf identifica les situacions de comunicació més habituals que poden presentar-se a aquest grup de destinataris i es pregunta si la selecció del lèxic i dels diversos components interns i externs del diccionari s'ajusten a les seves necessitats (Haensch, 2003/2004: 133–134). Azorín (2000: 21), que defineix els diccionaris didàctics com «diccionarios especialmente diseñados para los usuarios que se encuentran en el proceso de aprendizaje de una lengua», basa la distinció entre aquests i els diccionaris generals en criteris de tipus pràctic, és a dir, en «las finalidades específicas de los diccionarios», que es troben estretament vinculades a la mena de destinatari a què van adreçats. Segons aquesta autora, el destinatari d'un diccionari didàctic és «aquel indi-

viduo que todavía no ha alcanzado un dominio pleno de la lengua de referencia». I si parlem, més específicament, de la lexicografia didàctica per a estrangers,³ aquesta té com a destinatari ideal un tipus de parlant que, lluny de disposar de la competència i la intuïció lingüístiques de l'usuari nadiu mitjà, sol presentar llacunes en el coneixement actiu i passiu de la llengua; per aquest motiu, no podrà prescindir –com sí que ho fa el diccionari d'ús per a parlants nadius– de l'explicitació de tota mena de propietats lexico-semàntiques de les peces lèxiques lematitzades, així com de les regles que en governen la capacitat combinatòria i l'actualització dins el discurs. D'altra banda, un diccionari didàctic d'una L2 ha de prestar una atenció especial a les necessitats específiques d'aquells que el consulten: l'aprenentatge del vocabulari, la producció i la recepció textual, la traducció i també els principals problemes de transferència de significat derivats d'aspectes pragmàtics, sintàctics, estilístics, etc., de l'ús d'un mot o d'una expressió.

En una línia molt semblant s'expressa Sánchez (2002), qui, a més, posa sobre la taula la discussió que s'havia produït pocs anys abans a Alemanya a l'entorn de la conveniència de presentar exemples genuïns d'ús en els diccionaris didàctics:

Los autores de este tipo de obras, entre sus objetivos básicos, consideran la mejora sustancial de la competencia comunicativa del usuario, por lo que sentirán una preocupación continua por incluir muestras reales, auténticas y lo más representativas del uso cotidiano de la lengua, oral u escrito. (Sánchez, 2002: 203)

De la importància de l'exemple en la lexicografia per a aprenents, també en deixa constància Azorín (2000: 22), que inclou aquest element entre els quatre trets fonamentals que diferencien un diccionari monolingüe didàctic d'un diccionari general: «control del vocabulario; mayor presencia de información gramatical o sintáctico-semántica; tipo de ejemplificación; tratamiento de las unidades fraseológicas».

Gutiérrez (1999) identifica els diccionaris monolingües per ensenyar una llengua estrangera com una classe a part, que es distingeix de la resta d'obres lexicogràfiques en consideració del destinatari preferent. Segons aquest autor, el diccionari didàctic ha d'acomplir una doble funció: d'una

3 No entrarem aquí en la diferenciació que Azorín (2000: 19) estableix entre les dues principals classes de diccionaris didàctics: el «diccionario de uso», destinat al parlant nadiu d'una llengua, i el «diccionario de aprendizaje», adreçat a l'individu que l'aprèn com a idioma estranger. El nostre estudi està dedicat únicament a aquesta segona classe, és a dir, el diccionari bilingüe per aprenents estrangers d'una llengua. Sobre els distints tipus de diccionaris, vegeu també Hausmann (1989) i Schlafer (2009: 107–109).

banda, facilitar una visió organitzada del funcionament de la llengua i del vocabulari que l'usuari aprèn mitjançant la presentació en contextos adients i, de l'altra, proporcionar seguretat en la codificació de la llengua, atès que es tracta d'uns parlants que encara no en tenen una competència plena:

Debe reunir informaciones sobre las dudas ortográficas, morfológicas o sintácticas que no aparecerían en los diccionarios tradicionales. Debe también [...] marcar las diferentes acepciones y frases hechas desde el punto de vista diatópico, diastrático, diacrónico y de registro. La razón parece clara: el hablante extranjero no tiene la competencia lingüística adecuada en estas cuestiones (que, en principio, sí posee el hablante nativo adulto medio). (Gutiérrez, 1999: 78)

És interessant observar l'èmfasi que aquest autor posa en la funció que compleixen aquesta mena de diccionaris no només com a instruments de descodificació, sinó també de codificació, ja que han de servir d'ajuda al parlant estranger en tasques com l'aprenentatge del vocabulari, la traducció i la recepció i la producció textuals. Gutiérrez conclou que un bon diccionari didàctic de L2 serà aquell que respongui satisfactòriament a dues preguntes fonamentals:

- a) qué rasgos sintácticos, morfológicos, etc., deben seleccionarse para incluirlos en los diccionarios;
- b) cómo deben presentarse y sistematizarse en las entradas, porque es evidente que el diccionario no puede ser una gramática alfabética. (Gutiérrez, 1999: 78)

Com a manera de superar els límits de la informació que pot contenir una entrada lexicogràfica sobre el significat d'un mot, Gutiérrez recorre a l'exemplificació, mitjançant la qual és possible donar seguretat en la codificació de la llengua als parlants no nadius. A través d'una selecció de lemes del *Diccionario Salamanca de la lengua española*, aquest autor demostra que hi ha molts casos en els quals l'exemple «es absolutamente necesario [...], o al menos muy recomendable, para entender la definición» d'un mot (Gutiérrez, 1999: 81). D'igual manera, sovint els exemples són imprescindibles per capir el funcionament d'un lema en els seus contextos més habituals. I el mateix s'esdevé amb les diverses accepcions d'un mot, que solament podran ser visualitzades de manera adient per l'usuari si són presentades en forma d'un exemple il·lustratiu. També l'associació d'un lema a un determinat nivell o registre es podrà posar de manifest efectivament mitjançant combinacions o frases exemplars.

Abel (2000: 163), des del seu plantejament basat en l'aprofitament del diccionari didàctic com a instrument per aprendre el lèxic d'una L2, indica

que per tal que l'usuari d'un diccionari pugui ampliar el vocabulari actiu, aquesta obra haurà d'incloure dades que n'il·lustren el significat, la forma i l'ús discursiu. Per aquest motiu, les entrades lexicogràfiques hauran de facilitar aquesta mena d'informació d'una manera accessible a l'aprenent, cosa que es pot assolir eficaçment amb la presentació d'exemples d'ús concret:

Das lexikographische Beispiel spielt v. a. in der L2-Lexikographie eine große Rolle [denn es gibt] Informationen, die die Bedeutung sowie den außer- und den innersprachlichen Kontext betreffen. (Abel, 2000: 164)

A partir d'aquesta mena de consideracions, Sánchez (2002) i Bargalló (2007) realitzaren les valoracions sobre els diferents tipus d'exemple en el diccionari. La primera, que es basava en la definició de l'exemple com a «complemento de la definición, que sirve tanto de prueba de verdad, de corrección y de adecuación de lo que en la definición se dice, como de testimonio concreto de uso de una palabra» (Sánchez, 2002: 197), se centra en la polèmica sobre la conveniència de l'«exemple citat», extret d'un corpus de la llengua actual, enfront de l'«exemple inventat» o construït *ad hoc* pel lexicògraf. Per la seva banda, Bargalló intenta establir una tipologia de l'exemple a partir de la forma. Després de repassar les propostes de classificació realitzades per Rey-Debove (1971), Alvar (1982) i Cowie (2002), aquesta autora observa el tractament dels exemples en quatre diccionaris monolingües de la llengua espanyola, que classifica d'acord amb la forma sintàctica. Bargalló parteix de la taxonomia de Cowie (2002: 76), el qual en diferenciava dos tipus bàsics: l'exemple real i l'inventat. Al primer correspon el subtipus A, que consisteix en una cita d'autor mínimament adaptada; mentre que del segon en surten dos subtipus: el B, en forma d'un exemple oracional descontextualitzat amb components totalment intel·ligibles, i el C, que seria un sintagma mínim o «exemple-esquelet», fruit d'un major grau de simplificació i abstracció (Bargalló, 2007: 142). A través d'un estudi estadístic de la freqüència amb què és emprat cadascun d'aquests subtipus i la motivació que hi subjau en cada cas, Bargalló és capaç d'enunciar unes tendències generals sobre el tractament metalingüístic dels exemples en els diccionaris generals de l'espanyol i explicar de quina manera la majoria de les obres analitzades tracten de fer servir «los distintos recursos que el lexicógrafo tiene a su alcance para ofrecer, en un espacio relativamente reducido, el mayor caudal posible de información» (Bargalló, 2007: 149). Com a principals conclusions, aquesta autora destaca, en primer lloc, que l'elecció de la forma més adient per transmetre les cir-

cumstàncies en què s'utilitza el lema exemplificat resulta difícil de predir, atès que no sempre respon a raons específiques; en segon lloc, posa de manifest una mancança excessivament recurrent en tota mena de diccionaris:

Ningún lexicógrafo pone en duda, hoy en día, las ventajas que supone para el usuario de un diccionario el encontrar un número más o menos amplio de muestras del lema en su contexto de uso, pero sería deseable que figurara en los prólogos cuáles son los criterios que guían la elección de una u otra forma para transmitir ese uso. (Bargalló, 2007: 149)

■ 4 El *Diccionari Alemany-Català* (2006) i el corpus d'anàlisi

La font de la qual hem extret el nostre corpus d'anàlisi és el *Diccionari Alemany-Català*, de Lluís Batlle i altres. Es tracta d'una obra que, en les dues primeres edicions, ja constituïa el principal material de consulta dels aprendents catalanoparlants d'alemany com a llengua estrangera, així com dels traductors. Lluís Batlle començà a elaborar-lo en la dècada del 1960, empès pel romanista Günther Haensch, durant molts anys catedràtic de Lingüística Aplicada de la Universitat d'Augsburg, i amb la col·laboració dels catalanòfils alemanys Tilbert D. Stegmann i Eckhard Kockers. La primer edició d'aquest diccionari veié la llum l'any 1981, i poc més d'una dècada després, el 1996, se'n publicà una segona edició ampliada i modernitzada. Aquí farem servir la tercera edició, apareguda l'any 2006, en la qual col·laboraren Marta Casas i Herbert Wiedemann. El DAC està redactat en català, consta de 834 pàgines i conté 56.000 entrades i 84.000 accepcions, entre les quals hi ha 29.000 locucions, frases fetes, refranys i exemples d'ús. Inclou una introducció amb instruccions per a l'ús del diccionari, un resum de fonètica alemanya, un resum d'aspectes gramaticals de l'alemany contemporani (models de declinació i conjugació, llistat de verbs irregulars, numerals i manlleus) i un llistat de les abreviatures alemanyes més habituals. Respecte a les edicions anteriors de l'obra, l'actual incorpora, a més de diverses correccions, l'ortografia actualitzada d'acord amb les normes avui vigents en les llengües alemanya i catalana. S'ha augmentat amb 800 entrades i accepcions noves i s'ha enriquit amb indicacions morfosintàctiques i fonètiques. Per últim, inclou 95 articles sobre qüestions polítiques, culturals i històriques específiques dels territoris de parla alemanya, que poden resultar d'especial interès a l'aprenent estranger no avesat a les particularitats de la civilització germànica.

A fi d'oferir una panoràmica general del tractament dels exemples d'aquest diccionari, n'hem escollit una part a l'atzar, la qual correspon a les

entrades amb lletra inicial “k”. En total, es tracta de 3.842 entrades, que van de la pàgina 313 a la 364, i que es distribueixen de la manera següent: 3.022 substantius, 317 verbs, 471 adjectius, 23 adverbis, 1 pronom, 1 preposició i 7 interjeccions.

■ 5 Metodologia i anàlisi del corpus

Estudiarem el tractament dels exemples en el DAC des d'una triple perspectiva. En primer lloc, farem una anàlisi quantitativa estadística de les dades recollides; en segon, caracteritzarem la forma dels exemples examinats; i en tercer, determinarem la funció que aquests exemples acompleixen.

L'apartat “k” del DAC està format per 3.842 entrades, que, en la major part, corresponen a les categories nominal, adjectival i verbal. Solament 210 de les 3.842 entrades contenen alguna mena d'exemple, és a dir, el 5,46%. Aquesta proporció varia segons la categoria analitzada; així, les entrades amb valor nominal contenen exemples en un 4,53%; les verbals, en un 10,73%; les adjectivals, en un 7,43%; i les adverbials, en un 13,04%. Aquí ens ocuparem únicament de les entrades amb exemples corresponents a substantius; en primer lloc, perquè els substantius representen el 78,66% del corpus estudiat i són l'única categoria amb una mostra suficientment il·lustrativa; i, en segon, perquè, com veurem més endavant, la majoria dels exemples recollits tenen forma de sintagma verbal reduït o de col·locació amb base nominal, i és habitual que aquest tipus de construccions pluriverbals es trobin recollides en el diccionari dins l'article corresponent a un dels seus constituents no verbals, seguint l'ordre: substantiu, adjectiu, adverbi i pronom.⁴

Únicament un petit percentatge de les entrades examinades contenen algun exemple. En total, es tracta de 280 exemples en 137 entrades (de les 3.022 entrades nominals totals), és a dir, gairebé dos exemples per mot lematitzat. El més habitual és que cada entrada sols n'inclogui un o dos, però en els casos de mots amb valors polisèmics o que formin part de combinacions estables (locucions nominals amb valor denominatiu, tecni-

4 Aquesta mateixa jerarquia es repeteix en diversos diccionaris monolingües i bilingües, com ara el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, el *Diccionario de la lengua española* de la RAE, el *Diccionario de uso del español* de María Moliner, el *Langenscheidt Handwörterbuch Spanisch*, el *Deutsches Universalwörterbuch* de Duden, el *Wörterbuch der deutschen Sprache* de Pons o el *Diccionario de las lenguas española y alemana de Slabý/Grossmann*; vegeu Robles (2007: 417).

cismes, expressions idiomàtiques, etc.), és possible trobar un major nombre d'exemples. El cas més paradigmàtic és *Kopf*, amb 28 mostres.

D'acord amb la forma d'aquests, els exemples del corpus es poden classificar en: a) enunciats, b) sintagmes verbals reduïts i c) altres tipus de sintagmes. Dins del primer grup considerem tant les combinacions corresponents a oracions senceres:

- (1) **Kapitel** [...] *das ist e. Kapitel für sich* això és tota una altra història.
Kirsche [...] *mit ihm ist nicht gut Kirschen essen* és un home (molt) difícil | té un mal temperament (*od*) caràcter.

com altres tipus de construccions susceptibles de formar enunciats complets:

- (2) **Kopf** [...] *Kopf hoch!* alça el cap | coratge!, anima't! | *Kopf oder Zahl?* cara o creu?
Kusshand [...] *mit Kusshand!* de bon grat! | amb el major plaer!

Els exemples en forma d'enunciat són 27, és a dir, un 9,64% dels 280 exemples totals. En el DAC no es fan servir exemples reals provinents de cap corpus lingüístic ni d'obres de referència. Tanmateix, no es tracta en tots els casos de mots en combinació lliure o poc fixa, com és el cas de:

- (3) **Kettenraucher** [...] *er ist e. Kettenraucher* empalma una cigarreta amb la punta (*od* *cua bzw* burilla) de l'altra.
Kirchenlicht [...] *er ist kein großes Kirchenlicht* no és pas precisament una llumerena, no és pas molt llest (*od* massa llest).

Ben al contrari, entre els exemples examinats trobem algunes mostres de parèmies:

- (4) **Katze** [...] *die Katze lässt das Mäusen nicht* l'home no canvia | continua essent sempre el mateix | *bei Nacht sind alle Katzen grau* de nit tots els gats són negres.
Kirsche [...] *mit ihm ist nicht gut Kirschen essen* és un home (molt) difícil | té un mal temperament (*od* caràcter).

i també algunes fórmules rutinàries amb valor afectiu [5a], avaluatiu [5b] o deòntic [5c]:⁵

- (5) a. **Kuckuck** [...] *zum Kuckuck!* carai!, carat! | dimonis!

5 Sobre les fórmules rutinàries, vegeu Corpas (1997: 170–213) i Alvarado (2010: 87–138).

- b. **Katze** [...] *das ist für die Katz!* això és inútil | no serveix de (*od* per a) res.
- c. **Kusshand** [...] *mit Kusshand!* de bon grat! | amb el major plaer!

El segon grup correspon als sintagmes verbals reduïts (o «exemples esquelets»⁶), els quals presenten combinacions fixes amb un lexema verbal com a nucli i altres sintagmes (nominals, adjectivals o preposicionals) que en depenen. És el tipus més nombrós, amb 158 mostres, i representa el 56,43% del total d'exemples. Aquí trobem fórmules amb distint nivell de fixació formal i de significat idiomàtic, que van des de les combinacions lliures amb poc grau de fixació a les construccions fossilitzades corresponents a expressions metafòriques o tecnicismes propis de llenguatges especialitzats. Dins el grup de les combinacions freqüents amb escassa fixació formal i significat composicional trobem:

- (6) **Kühle** [...] *die Kühle genießen* prendre la fresca.
- Kupfer** [...] *in Kupfer stechen* gravar en coure.
- Küste** [...] *an der Küste entlangfahren* coste(re)jar.

Amb un major grau de fixació formal trobem les col·locacions o concurrències lèxiques.⁷ Aquí també hem de diferenciar entre aquelles que tenen un significat més literal:

- (7) **Kloster** [...] *ins Kloster gehen (Frau)* fer-se monja | (*Mann*) fer-se frare (*od* monjo).
- Krankenhaus** [...] *ins Krankenhaus aufnehmen* hospitalitzar | *ins Krankenhaus kommen* entrar *od* ingressar a l'hospital.
- Kamin** [...] *den Kamin kehren* escurar la xemeneia.

i les que presenten valors metafòrics o una certa especialització semàntica d'algun dels components:

- (8) **Kenntnis** [...] *etw zur Kenntnis nehmen* prendre nota d'u/c, anotar(-se) u/c | *j-n in Kenntnis setzen von etw, j-m etw zur Kenntnis bringen* fer saber u/c a alg, notificar u/c a alg, informar alg d'u/c.
- Kette** [...] *in Ketten legen* encadenar, engrillonar.
- Komplott** [...] *ein Komplott schmieden* complotar, projectar amb un complot | conspirar | tramair un complot.

6 Vegeu Bargalló (2007: 142).

7 Sobre les col·locacions, vegeu Corpas (1997: 53–87) i Larreta (2008: 99–102).

Finalment, el gruix d'aquest grup correspon a les locucions,⁸ sintagmes fraseològics amb un alt grau de fixació i, sovint, també amb significat traslladat o idiomàtic.⁹ Aquí trobem tecnicismes, com ara:

- (9) **Konkurs** [...] *Konkurs machen, in Konkurs geraten* fer fallida | *Konkurs anmelden* declarar-se en fallida.
Kraft [...] *aufser Kraft setzen (dr)* derogar, abolir | *in Kraft setzen (treten)* posar (entrar) en vigor.
Kredit [...] *Kredit einräumen* concedir un crèdit.

També hi ha uns pocs casos de construccions amb verb suport, en les quals el component nominal aporta la major part del valor semàntic del sintagma:

- (10) **Kontrast** [...] *e-n Kontrast bilden zu* contrastar, fer contrast.
Kriegsgefangenschaft [...] *in Kriegsgefangenschaft geraten* caure presoner, (és)ser fet presoner.

I, per últim, hi ha un gran nombre d'expressions idiomàtiques, en les quals el valor metafòric del sintagma no equival a la suma del significat dels seus components (significat no composicional).

- (11) **Korb** [...] *j-m e-n Korb geben* donar carbassa a alg, deixar plantat alg (*fam*).
Kram [...] *nicht in den Kram passen* no venir a propòsit (*od* a tomb).
Krone [...] *e-n in der Krone haben* estar un xic (massa) alegre (*fig*).

Des d'una concepció àmplia de l'exemplificació lexicogràfica, hem inclòs en el nostre corpus altres tipus de construccions que, dins d'una entrada, inclouen el terme lematitzat.¹⁰ En total, es tracta de 95 expressions (33,93% dels 280 exemples revisats), que corresponen a tres tipus de sintagmes: 63 nominals, 31 preposicionals i 1 adjectival. Com veurem més endavant, els exemples en forma de sintagma nominal són especialment habituals en funcions com la denominació [12a], l'especificació de subtipus

8 Sobre les locucions, vegeu Corpas (1997: 88–131); Montoro (2006: 98–113) i García-Page (2008: 92–165).

9 Sobre la idiomàticitat, vegeu Torrent-Lenzen / Uría (2009: 4).

10 Si bé aquí tractem les col·locacions i els idiomatismes com una forma de manifestació més dels exemples del diccionari, no tots els autors estan d'acord amb aquest punt de vista. Vegeu Zöfgen (1994: 184): «Damit ist zugleich klargelegt, daß Kollokationen zum Demonstrationsteil des lexikographischen Artikels gehören, aber keine Beispiele im Sinne dieser Definition sind».

o variants del mot lematitzat [12b] i l'explicitació dels valors metafòrics d'un mot [12c]:

- (12) a. **König** [...] *die Hl. Drei Könige* els (Sants) Reis, els Reis de l'orient | (*Fest*) el dia de Reis | *ec!* Epifania.
 b. **Kunst** [...] *die freien Künste* les arts liberals.
 c. **Krabbe** [...] *fig: süße Krabbe* noia maca.

Els exemples en forma de sintagma preposicional pertanyen tant a la parla habitual [13a] com als llenguatges d'especialitat [13b]. I també hi trobem construccions fraseològiques [13c–d]:

- (13) a. **Kamin** [...] *am Kamin* al voltant de la llar.
 b. **Kasse** [...] *gegen* (od *per*) *Kasse* al comptat, en efectiu.
 c. **Kehle** [...] *aus voller Kehle* (cridant) a plena veu.
 d. **Klang** [...] *ohne Sang u. Klang* sense to ni so.

Solament un dels exemples recollits té forma de sintagma adjectival:

- (14) **Kirchenmaus** [...] *arm wie e-e Kirchenmaus* pobre com una rata (od com Job).

Quant a les funcions que acompleixen els exemples examinats dins les entrades del DAC, bàsicament en podem identificar quatre: a) la denominació, b) l'explicitació de la capacitat combinatòria d'un mot, c) la formació de locucions idiomàtiques i d) l'exemplificació de l'ús d'expressions pròpies de la llengua col·loquial.

Els exemples amb funció denominativa corresponen a sintagmes nominals que identifiquen i designen una realitat concreta. Acompleixen aquesta funció 19 exemples, és a dir, el 6,79% del total. Aquí hem de distingir tres usos diferents. El primer correspon als casos en què el mot lematitzat forma part d'un nom propi, és a dir, és l'expressió emprada per a denominar una realitat única:

- (15) **Kalb** [...] *das Goldene Kalb* el vedell d'or.
Krieg [...] *Kalter Krieg* guerra freda.

En segon lloc tenim els exemples que s'usen per referir-se a un tipus específic o una variant de l'element designat pel mot lematitzat:

- (16) **Kaffee** [...] *schwarzer Kaffee* cafè sol (*od* sense llet).
Klippe [...] *blinde Klippe* rompent.

El tercer mode de denominació apareix quan el mot lematitzat forma part d'una expressió tècnica o especialitzada:

- (17) **Kali** [...] *ätzendes Kali* potassa càustica, hidròxid de potassi.
Kapital [...] *festliegendes Kapital* capital immobilitzat | *totes Kapital* capital mort (*od* improductiu).

Els exemples del DAC també es fan servir sovint amb la intenció d'il·lustrar combinacions habituals del mot lematitzat amb altres unitats lingüístiques en relació sintagmàtica. Tenen aquest ús 99 dels exemples revisats, és a dir, el 35,35% del total.

Segons el grau de fixació dels sintagmes que acompleixen aquesta funció, distingim entre les combinacions lliures o poc estables (10 exemples):

- (18) **Kälte** [...] *3 Grad Kälte* tres graus sota zero.
Kanne [...] *e-e Kanne Bier (Wein)* un gerro de cervesa (de vi).

i les col·locacions o concurrències lèxiques (89 exemples):

- (19) **Karten spielen** jugar a (les cartes) | *nach der Karte essen* menjar a la carta.
außer Kurs setzen retirar de la circulació.

La tercera funció que realitzen els exemples del DAC consisteix a explicar els usos traslladats o metafòrics del mot lematitzat quan forma part de locucions idiomàtiques. Aquí trobem 150 dels 280 exemples estudiats, és a dir, el 53,57%. La inclusió d'aquestes combinacions en la definició d'un mot es justifica tant per la freqüència d'aparició simultània del mot lematitzat amb la resta de components de la locució com pel sentit no literal de l'expressió resultant, que, en la majoria de casos, no pot ser deduït de manera intuïtiva pel parlant no nadiu a partir del simple coneixement del significat dels seus components.

- (20) **Käfer** [...] *e. netter Käfer (fig jam)* una noia simpàtica *od* una nena (*jam*) bonica (*bzn*) maca.
Kakao [...] *j-n durch den Kakao ziehen (fig)* parlar malament d'alg | fúmer-se d'alg, ridiculitzar alg, fer quedar malament alg | rifar-se d'alg.
Kanone [...] *mit Kanonen nach Spatzen schießen* matar mosquits a canonades | *unter aller Kanone sein* (és)ser detestable, no poder (és)ser pitjor, (és)ser una merda (*pop*).

Finalment, alguns exemples del DAC expliquen expressions característiques de la llengua col·loquial i la parla quotidiana informal. Es tracta de 12 dels exemples estudiats, és a dir, el 4,29%. Aquí trobem enunciats corresponents o no a oracions completes.

- (21) **Kabbes** [...] (*dial fig*): *red keinen Kabbes* no diguis cap ximpleria (*od bestiesa*).
Kiste [...] *u. fertig ist die Kiste* i prou (d'aquest color) | s'ha acabat el bròquil.
Kuhhaut [...] *fig: das geht auf k-e Kuhhaut!* això ultrapassa tota mesura!

■ 6 Resultats i conclusions

L'anàlisi de les dades recollides ens permet arribar a una sèrie de conclusions sobre la presència i el tractament dels exemples en les entrades del DAC que convé repassar detingudament.

(a) Destaca la baixa freqüència d'aparició dels exemples en aquest diccionari, que només són presents en un petit percentatge de les entrades examinades. Aquesta absència es fa encara més palesa si considerem que la nostra anàlisi ha tingut en compte no només els exemples d'ús en sentit estricte, sinó també qualsevol mena de construcció pluriverbal inclosa dins els articles del diccionari. Únicament és habitual trobar més de dos exemples en les entrades corresponents a mots polisèmics o que formen part de distintes combinacions fixes amb valor idiomàtic.

(b) Pel que fa a la forma dels exemples estudiats, hi ha un clar predomini dels sintagmes verbals reduïts (o «exemples esquelet»), en detriment dels exemples en forma d'enunciat. Si bé açò s'explica per raons d'economia espacial, també priva l'usuari del diccionari de qualsevol mena d'informació sobre els contextos habituals d'aparició d'un mot o locució, així com d'aclariments sobre qüestions gramaticals o restriccions de diversa mena que afecten determinades construccions.

(c) Els exemples del corpus es fan servir per realitzar quatre funcions diferents, entre les quals prevalen l'explicitació de les combinacions freqüents del mot lematitzat amb altres lexemes i sintagmes (col·locacions) i l'explicació del valor metafòric d'una expressió idiomàtica de la qual el lema és el component principal.

Si revisem les propostes dels lexicògrafs teòrics esmentats en la primera part d'aquest article, podem arribar a la conclusió que la majoria dels exemples del DAC es troben lluny de la representació ideal d'un «bon exemple» lexicogràfic. Certament, les entrades del DAC aconsegueixen la funció principal que Neubauer (1998: 247–248) atribueix als diccionaris

didàctics, que consisteix a aportar dades sobre el significat del lema. El lèxic dels exemples és senzill i clar, i de vegades se'ns dona informació addicional sobre les condicions d'ús d'un mot o expressió. No obstant això, s'incompleixen sistemàticament màximes com les expressades per Hermanns (1988: 177) sobre la necessitat que els exemples resultin significatius i eloqüents per a l'usuari del diccionari. I sovint es desatenen aspectes importants de la distribució sintagmàtica i dels aspectes pragmàtics i estilístics de l'ús d'un mot.

És important destacar que en les instruccions per a la utilització del diccionari només es fa esment dels exemples per indicar que estan escrits en cursiva. En cap moment se'ns diu res sobre els criteris emprats per escollir i construir els exemples, ni sobre la selecció del vocabulari o la preferència d'una forma d'exemple per damunt de les altres. El fet que només unes poques mostres tinguin forma d'enunciat i que no se n'especifiqui un context d'ús, impedeix a l'aprenent conèixer-ne el seu autèntic en una situació comunicativa ideal. Tots els exemples són inventats i foren construïts *ad hoc* pels autors del DAC. Seria interessant veure en quina mesura es poden integrar en els seus articles els exemples reals que provenen de corpus de l'alemany contemporani. Per últim, les entrades del DAC solen oferir dades sobre l'ús dels lemes en forma de marques diacròniques, diatòpiques, diafàsiques, diastràtiques i diatècniques. Aquesta informació hauria d'anar acompanyada d'un exemple autèntic, senzill i clarificador.

Les conclusions d'aquest estudi poden servir de base per a enunciar una sèrie de principis sobre l'exemple d'ús que siguin d'aplicació en noves edicions d'aquest diccionari alemany-català o d'uns altres:

- a) Un diccionari que hagi d'ajudar els usuaris en tasques com l'aprenentatge del vocabulari i la producció textual (oral o escrita) haurà de proporcionar models representatius de la seva utilització en situacions reals de parla.
- b) Si l'aprenent ha d'integrar un mot (o una expressió) en les actuacions lingüístiques, necessitarà instruccions bàsiques sobre els àmbits de la realitat en què aquest mot és d'ús habitual.
- c) Si l'aprenent ha de fer un ús gramaticalment correcte d'un mot i generar combinacions genuïnes, caldrà que se li ofereixin dades sobre el contorn semàntic (solidaritats lèxiques, valors metafòrics, llenguatge figurat, significats especialitzats) i sintàctic (combinacions lliures casuals, col·locacions i locucions), així com sobre les defectivitats transformacionals que es poden derivar dels processos de gramaticalització i lexicalització experimentats per algunes combinacions lèxiques.

L'exemple és una part fonamental de l'entrada lexicogràfica que pot resoldre moltes incògnites que la definició en sentit estricte no es capaç d'aclarir sobre l'ús real d'un mot. Una utilització sistemàtica dels exemples amb una orientació comunicativa i contextualitzadora serà una eina valuosa per a qualsevol aprenent en tasques com les ja esmentades: l'adquisició del vocabulari, la traducció, la producció i la recepció textual, així com la resolució de dubtes sobre la gramaticalitat d'una expressió i l'adequació d'aquesta a la norma real d'ús. ■

■ Bibliografia

- Abel, Andrea (2000): «Das lexikographische Beispiel in der L2-Lexikographie (am Beispiel eines L2-Kontext- und Grundwortschatzwörterbuches)», *Deutsch als Fremdsprache* 37:3, 163–169.
- Alvar, Manuel (1982): «Diccionario y gramática», *Lingüística española actual* 4:2, 151–212.
- Alvarado, M. Belén (2010): *Las fórmulas rutinarias del español: teoría y aplicaciones*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Azorín, Dolores (2000): «Los diccionarios didácticos del español desde la perspectiva de sus destinatarios», *Estudios Lingüísticos de la Universidad de Alicante* 14, 19–44.
- Bargalló, Maria (2007): «El tratamiento metalingüístico del ejemplo en los diccionarios monolingües del español», in: Campos Souto, Mar et al. (eds.): *Reflexiones sobre el diccionario*, La Coruña: Universidade da Coruña, 139–150.
- Batlle, Lluís et al. (2006): *Diccionari Alemany-Català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [= DAC]
- Brkan, Metka (2007): «Examples of use in technical dictionaries», *Inter Alia* 1, 5–14.
- Copas, Gloria (1997): *Manual de fraseología española*, Madrid: Gredos.
- Cowie, Anthony P. (2002): «Examples and collocations in the French *Dictionnaire de langue*», in: Corréard, Marie-Hélène (ed.): *Lexicography and natural language processing*, Stuttgart: Euralex, 73–90.
- García-Page, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española: estudio de las locuciones*, Madrid: Anthropos.

- Gutiérrez, Juan (1999): «Notas a propósito de la ejemplificación y la sinonimia en los diccionarios para extranjeros», in: Vila, M. Neus et al. (eds.): *Así son los diccionarios*, Lleida: Universitat de Lleida, 77–95.
- Haensch, Günther (2003/2004): «La lexicografía bilingüe en la actualidad y su valoración», *Revista de Lexicografía* 10, 133–138.
- Harras, Gisela (1989): «Zu einer Theorie des lexikographischen Beispiels», in Hausmann, Franz-Josef et al. (eds.), vol. 1, 607–614.
- Hausmann, Franz-Josef (1989): «Wörterbuchtypologie», in Hausmann et al. (eds.), vol. 1, 968–981.
- et al. (eds.) (1989): *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Berlín / Nova York: Walter de Gruyter
- Hermanns, Fritz (1988): «Das lexikographische Beispiel. Ein Beitrag zu seiner Theorie», in: Harras, Gisela (ed.): *Das Wörterbuch: Artikel und Verweisstrukturen*, Düsseldorf: Schwann, 161–195.
- Köster, Lutz / Neubauer, Fritz (2002): «Kollokationen und Kompetenzbeispiele im *De Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*», in: Wiegand, Herbert Ernst (ed.): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen II*, Tübinga: Niemeyer, 283–310.
- Larreta, Juan P. (2008): «Theorie zum Begriff „Kollokation“ und kontrastive Methodologie», in: Mellado, Carmen (ed.): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 97–106.
- Martin, Robert (1989): «L'exemple lexicographique dans le dictionnaire monolingue», in Hausmann et al. (eds.), vol. 1, 599–607.
- Montoro, Esteban T. (2006): *Teoría fraseológica de las locuciones particulares: las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras del español*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Neubauer, Fritz (1998): «Kompetenzbeispiele in *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*», in: Wiegand, Herbert Ernst (ed.): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen*, Tübinga: Niemeyer, 247–255.
- Rey, Alain (1995): «Du discours au discours par l'usage : pour une problématique de l'exemple», *Langue française* 106, 95–123.
- Rey-Debove, Josette (1971): *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains*, La Haia / París: Mouton.
- Robles, Ferran (2007): «Las unidades fraseológicas en los diccionarios escolares de E/LE: el *Langenscheidt Handwörterbuch Spanisch*», in: Martí,

Jorge et al. (eds.): *Actas del I Congreso internacional de lengua, literatura y cultura española*, Onda: JMC, 413–424.

Sánchez, Isabel (2002): «La ejemplificación en lexicografía. Los tipos de ejemplos en los diccionarios», in: Pascual, José I. / Campos, Mar (eds.): *Cuestiones de lexicografía*, Lugo: Tris Tram, 197–206.

Schlaefler, Michael (2009): *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*, Berlin: Erich Schmidt.

Torrent-Lenzen, Aina / Uría, Lucía (2009): «Los niveles de significado recto y traslaticio en el *Diccionario fraseológico documentado del español actual* de Seco et al.», *Lingüística en la Red (LinRed)* 6, 1–24.

Wiegand, Herbert Ernst (1977): «Nachdenken über Wörterbücher: Aktuelle Probleme», in: Drosdowski, Günther et al. (eds.): *Nachdenken über Wörterbücher*, Mannheim: Bibliographisches Institut, 51–102.

Zöfgen, Ekkehard (1994): *Lernwörterbücher in Theorie und Praxis*, Tübingen: Niemeyer.

- Ferran Robles i Sabater, Universitat de València, Departament de Filologia anglesa i Alemanya, Avda. Blasco Ibáñez, 32, E-46010 València, <ferran.robles@uv.es>.

Zusammenfassung: Ziel dieses Beitrags ist es, einen Überblick über die Theorie des Anwendungsbeispiels in der gegenwärtigen deutschen didaktischen Lexikographie zu geben und die Benutzung des Beispiels in den aktuellen deutsch-katalanischen Wörterbüchern anhand des *Diccionari Alemany-Català* zu erläutern. Unsere Analyse umfasst folgende drei Aspekte des lexikographischen Beispiels: a) seine Anzahl und Gebrauchsfrequenz, b) seine Form und c) seine Funktion. Die Resultate dieser Studie zeigen die große Bedeutung der Anwendungsbeispiele für Aufgaben wie z. B. den Wortschatzerwerb beim autonomen und tutorierten Lernen, die Textproduktion und -rezeption und die Übersetzung. ■

Summary: The purpose of this paper is to give an overview of the theory of the dictionary example in recent German didactic lexicography and to comment on the use of the example in the current German-Catalan dictionaries on the basis of the *Diccionari Alemany-Català*. Our analysis will comprise three aspects of dictionary examples: a) their number and frequency of use, b) their form and c) their function. The results of this study show the importance of examples for tasks such as acquisition of vocabulary in autonomous and directed learning, text production and reception, and translation. [Keywords: Bilingual lexicography; didactic dictionaries; dictionary examples; second language acquisition] ■